

Pessebres de la SEAS 1967 - 2017

ELS PESSEBRES DE 1967 A 2016

Any	Indret i comarca
1967	Pedraforca (2.506 m) — El Berguedà
1968	Penya del Moro (275 m) — El Baix Llobregat
1969	Montcau (1.056 m) — El Vallès Occidental
1970	Puigllançada (2.409 m) — El Berguedà
1974	Serra de l'Obac (932 m) — El Vallès Occidental
1980	Santuari de Cabrera (1.308 m) — Osona
1984	Castell de l'Eramprunyà (402 m) — El Baix Llobregat
1985	Penya del Moro (275 m) — El Baix Llobregat
1989	Les Agudes (1.705 m) — La Selva
1990	Penya del Moro (275 m) — El Baix Llobregat
1992	Matagalls (1.697 m) — Osona
1993	Taga (2.040 m) — El Ripollès
1994	Tossa Plana de Lles (2.905 m) — La Cerdanya
1995	Les Agudes (1.705 m) — La Selva
1996	Gra de Fajol (2.714 m) — El Ripollès
1997	Canigó (2.784 m) — El Conflent
1998	Puigmal (2.910 m) — El Ripollès
1999	Cerví de Durro (2.656 m) — El Pallars Jussà
2000	Casamanya (2.740 m) — Andorra
2001	Montsent de Pallars (2.883 m) — El Pallars Jussà
2002	Blancor (2.079 m) — La Cerdanya
2003	Boumort (2.077 m) — L'Alt Urgell
2004	Pala del Teller (1.889 m) — El Pallars Jussà
2005	Tosa d'Alp (2.536 m) — La Cerdanya
2006	Montanha d'Uishera (2.339 m) — Val d'Aran
2007	Torreta de Montsià (763 m) — El Montsià
2008	Coll de Remoló, Montgrony (1.870 m) — El Ripollès
2009	Port del Comte (2.387 m) — El Solsonès
2010	Roca Corbatera (1.163 m) — El Priorat
2011	Pic de Màniga (2.517 m) — El Pallars Sobirà
2012	Puig Neulós (1.257 m) — L'Alt Empordà
2013	Serra de la Vaquerissa (2.150 m) — El Ripollès
2014	Cova de St.Salvador d'Horta (525 m) — La Terra Alta
2015	Tossal de la Torreta del Montsec (1.676 m) — El Pallars Jussà
2016	Turó Punçó (2.494 m) — L'Alt Urgell—La Cerdanya

50 ANYS DE PESSEBRES

Romi Porredon Capdevila

La SEAS està d'aniversari. Enguany es compleixen els 50 anys d'una de les activitats més boniques i entranyables de la Secció: anar a posar el pessebre en un dels cims de la geografia del nostre petit i estimat país.

Des d'aquell ja llunyà 9 de desembre de 1967, quan Joan Fernández, Manel Ripoll, Ramon Celma i Jordi Farràs, amb atreviment i entusiasme, van col·locar al cim del Pedraforca el primer pessebre, ha esdevingut una de les sortides de la nostra Secció amb més enjòlit i tradició.

La tradició de posar el Pessebre al món es remunta a l'any 1223, en una nit de Nadal de la vila italiana de Greccio, quan Sant Francesc d'Assís va reunir els veïns per celebrar la missa de mitjanit. Entorn d'una menjadora d'animals, amb la figura del Nen Jesús, modelada per les mans de Sant Francesc, amb el bou i la mula i tots situats en una pobra gruta enmig d'un bosc, van cantar lloances al Misteri del Naixement. De sobte, en el moment més solemne de la missa, aquella petita figura immòbil va adquirir vida, va somriure i va estendre els seus braços cap al Sant d'Assís. El miracle s'havia produït a la vista de tots els qui estaven allà presents, i des d'aleshores la fama dels «Naixements» i el seu costum es va estendre per tot el món.

La vinculació de la natura i la terra amb l'espiritualitat de l'ésser humà és una realitat incontestable i és, en aquest sentit que, gràcies a l'auge de l'excursionisme

del segle XIX, el costum d'anar a col·locar el pessebre als cims de les muntanyes és una activitat habitual en molts centres excursionistes de Catalunya, entre ells la SEAS.

En aquest butlletí extraordinari, hi trobareu l'article esplèndid de Ramon Prat que parla d'aquest lligam entre la muntanya i el sentit religiós; també la història sencera dels nostres pessebres explicada amb afecte per Jordi de la Riva, el relat entusiasta de la sortida del primer pessebre per Jordi Farràs i una entrevista a Joan Gómez, l'artista dels pessebres, feta amb gràcia i simpatia per Agustí Revilla. Escrits impagables que us recomano de llegir.

I m'abelleix d'acabar aquesta presentació amb un bonic poema de Miquel Martí i Pol ben escaient:

NADALA

A Tomàs Roig i Llop

*Hem bastit el pessebre en un angle
del menjador, sobre una taula vella,
el pessebre mateix de cada any
amb la mula i el bou i l'Infant
i els tres Reis i l'estrella.*

*Hem obert innombrables camins,
tots d'adreça a la Cova,
amb corrues de vells pelegrins
-tots nosaltres- atents a l'auster caminar de
la prova.*

*I en la nit del misteri hem cantat
les antigues cançons
de la mula i el bou i l'Infant i els tres Reis i
l'estrella.*

*I oferíem la nit amb els ulls i les mans.
I cantàvem molt baix, amb vergonya potser
de saber-nos germans
de l'Infant i de tots en la nit de la gran
meravella.*

*1967, primer pessebre de la SEAS al cim del Pedraforca amb Joan Fernández, Jordi Farràs, Ramon Celma i qui tira la foto Manel Ripoll.
Totes les fotos d'aquest butlletí pertanyen a l'arxiu de la SEAS.*

EL PRIMER PESSEBRE DE LA SEAS.

8, 9 i 10 DE DESEMBRE DE 1967

Jordi Farràs Xarles

Qui ens ho havia de dir!, posar un pessebre dalt d'un cim com feien algunes entitats en aquelles èpoques. Decidits i entusiasmats, ens proposem dur a terme aquesta gesta. Preparem el material: uns escaires de ferro, cargols, martell, claus d'escalada per a clavar els filferros —perquè puguin aguantar el pessebre—, un pal de fusta de 10 cm de diàmetre i de

més d'un metre d'alçada i, ah!, el principal, un pessebre gran, molt gran. Com pesava, aquell pessebre. Amb tots els estris a l'esquena, els atrevits: el Joan Fernández, el Manel Ripoll, el Ramon Celma i el Jordi Farràs. Ens vam dirigir cap al Pedraforca, que fou el cim elegit. Quina aventura: autobús, carrilet fins a Guardiola de Berga, autobús fins a Saldes i, després, a peu fins al refugi Lluís Estassen.

El dia 9, de bon matí i a 10° sota zero, emprenguérem camí. Que dur que era!, sort que a mitja tartera vam trobar, colgada a la neu, una cantimplora plena de vi fresc... Fou una pujada dura, entre el pal i el pessebre que dúiem; sort que érem

5 EL PRIMER PESSEBRE

joves. Arribats al Pollegó Superior, estàvem sols, i tot seguit ja ens veus muntant els escaires com podíem, col·locant els filferros, que no quedaven estirats, i, per rematar-ho, intentant clavar-los a les pedres, perquè aguantessin el pes de tot plegat. Com que ens pensàvem que els claus ho superaven tot, cops de martell a tort i a dret fins que vam aconseguir-ho. Quin goig que feia! El llibre de visites era una llibreta dins d'una caixa de fusta, folrada de tapisseria de butaques. Estàvem molt cofois de l'èxit assolit. Contents, retornàrem al refugi, fent camí cap a Saldes per baixar una altra vegada a Guardiola i agafar un autobús que ens portaria a Castellar de n'Hug, on passàrem la nit. L'endemà sortírem vers el pla d'Anyella, amb molt de fred, fins a la Molina, per agafar el tren i tornar a Sant Just.

Uns dies després, la SEAS va rebre una carta en la qual se'ns deia que no era el primer que es posava al cim. Vam haver de respondre dient que, per a nosaltres, sí que ho era, alhora que demanàvem disculpes, ja que, en el llibre, havíem posat que era el primer pessebre col·locat en el cim.

Arribat el mes de març de 1968, vam decidir anar-lo a buscar i, en aquesta ocasió, va venir el Joan Urpinell, i el Joan Fernández es va quedar a casa. Aquesta vegada no

vam passar tantes fatigues i hi vam anar amb cotxes particulars. Després d'haver recollit el pessebre i tot fullejant el llibre de registre, ens hi vam trobar uns escrits on ens deien que als pocs dies d'estar al cim, el pessebre ja havia caigut i que no era el primer pessebre. Per a nosaltres, però, sempre serà el primer pessebre, el qual, retornat a la Secció, es va arribar a aprofitar uns anys més.

1967, primer pessebre de la SEAS al cim del Pedraforca.

MANTENINT LA TRADICIÓ

Jordi de la Riva Martorell

El pessebre és una tradició catòlica, nascuda a Itàlia al Nadal de 1223, quan Sant Francesc d'Assís va celebrar una missa dins d'una cova, a la localitat de Greccio, moment a partir del qual es va començar a representar en figures plàstiques el misteri del naixement de Jesús, el qual, poc a poc, va anar arrelant a la Mediterrània cristiana.

A Catalunya, es tenen notícies dels primers pessebres al voltant de l'any 1300. Sabem que a finals del segle XVI ja hi havia pessebres familiars, i l'activitat es va anar escampant ràpidament, tant que el 1786 Barcelona ja tenia la Fira de Santa

1968, pessebre a la Penya del Moro

Llúcia, on es podia adquirir tot allò que calgués per a dur-ne a terme la construcció.

Quan arriben les festes de Nadal, oficialment, per Santa Llúcia, es comencen a instal·lar pessebres per tot arreu: a cases particulars, comerços, places públiques i esglésies. Hi ha associacions pessebristes a molts municipis, i una federació que els agrupa i coordina. Fins i tot, pels volts de Nadal, hi ha llocs on es pot veure la representació de pessebres vivents. Com que no podien ser menys molts centres i grups excursionistes del país s'afegiren a la tradició i s'organitzen sortides perquè els socis que ho desitgin puguin participar en la col·locació del pessebre dalt d'algun cim o en altres espais singulars. Per això, no és estrany pujar a un turó, passar per un coll o baixar a un avenc i trobar-nos una d'aquestes instal·lacions, fetes normalment amb diferents materials (fusta, fang, metàl·lic, etc). Sense un estil definit, o amb la barreja de diverses formes, es deixen en el lloc durant les festes de Nadal, posteriorment es retiren o bé es deixen fins que el pas del temps els va descomponent.

La SEAS va instal·lar el seu primer pessebre al cim del Pedraforca el 9 de desembre de 1967. Fou una construcció de fusta sobre una estaca i amb uns tensors per al vent. Posteriorment, en altres anys, no tots seguits, es van col·locar pessebres a diferents llocs de la geografia catalana (Penya del Moro, Puigllançada, Cabrera i algun altre lloc), fins que l'any 1984, coincidint amb el fet que un grup de pares havíem engegat la secció infantil de la SEAS, vam organitzar una excursió al castell de l'Eramprunyà, amb la participació d'unes 35 persones, en-

1992, pessebre al Matagalls

tre grans i petits, i s'hi va emplaçar el primer pessebre, construït per Joan Gómez. Passades les festes nadalenques, vam tornar a recollir-lo, però havia desaparegut. Arran d'aquesta sortida va començar la col·laboració entre el Joan Gómez i jo, que, a primers de desem-

bre de cada any (quasi ininterrompudament), organitzem la instal·lació representativa del naixement de Jesús en algun indret de Catalunya.

Els anys successius, fins al 1992, anàvem fent les sortides amb els infants, però,

en desaparèixer aquest grup, vam continuar la tradició els més grans: primer, cinc o sis persones, més tard, 10 o 12, fins al dia d'avui, en què a cada sortida som uns 25 socis. Al principi, sortíem un sol dia; posteriorment es va ampliar a tot el cap de setmana, perquè així dedicàvem un dia a col·locar el pessebre i fer les «restolines», i el següent el combinàvem amb una visita de caire cultural.

1997, pessebre al cim del Canigó

De pessebres fets pel Joan Gómez, n'hi ha hagut de fets dins d'una caseta de fusta o en una

1999, pessebre al Cerví de Durro

bústia de correus, amb relleu d'acer inoxidable. I sempre, passades les festes nadal·lenques, els anàvem a recollir, per tornar a posar-los el l'any següent. L'any 1997 es va instal·lar al cim del Canigó un de construït d'acer inoxidable i, quan vam anar a recollir-lo, havia desaparegut. Pensem que, probablement, va servir per guarnir algun jardí de la Catalunya del Nord. Arran d'aquest incident va sorgir la idea de fer-los de materials que s'autodestruïssin amb les inclemències meteorològiques, estalviant-nos, així, d'anar a recollir-lo.

Durant tots aquests anys hem anat col·locant pessebres repartits per tots els indrets de Catalunya: des dels cims del Pirineu (Puigmal, 1998, Cerví de Durro, 1999, Casamanya, 2000, pic de Màniga, 2011), al sud del Principat (Torreta del Montsià, 2007, Roca Corbatera, 2010, Cova de Sant Salvador d'Horta de Sant Joan, 2014), al Prepirineu, al Montseny, al Prelitoral o al Litoral (Penya del Moro, 1985, les Agudes, 1995, Boumort, 2003, Puig Neulós, 2012, Tossal de la Torreta del Montsec de Rúbies, 2016).

La majoria de vegades hem aconseguit arribar a l'objectiu, com l'any 2000 al cim del Casamanya (Andorra), quan vam haver de col·locar el pessebre enmig d'una tempesta de vent i neu, i de tornada, enmig del torb durant més d'una hora, vam estar tan perduts que no sabíem en quina direcció anàvem, però per sort el temporal va minvar i vam poder baixar sants i estalvis al port d'Ordino. Altres cops, com l'any 2014, escollírem anar a climes més temperats. Per no trobar-nos ni neu ni gel,

2005, pessebre a la Tosa d'Alp.

vam elegir l'extrem sud de Catalunya, els Ports de Beseit, concretament, el cim de la Tosseta Rasa. La jugada, però, va sortir totalment a l'inrevés, perquè, durant aquell cap de setmana, van caure al massís del Port més de 400 litres de pluja per metre quadrat. Torrents a vessar, camps negats, carreteres tallades... Vam acabar posant el pessebre a la cova de Sant Salvador, sota la muntanya de Santa Bàrbara. Però no tot són adversitats; tothom recorda la sortida de l'any 2005 a la Tosa d'Alp, en què ens vam quedar a dormir al refugi del Niu del l'Àliga, situat a 2.537 metres. Vam col·locar el pessebre a les fosques, després de sopar, però el més impressionant va ser la posta de sol per darrere del Pedraforca, que vam poder presenciar des del menjador del refugi, o la de l'any anterior, a la serra de Sant Gervàs, en què vam instal·lar el pessebre al cim de la Pala del Teller. Aquest dia, en arribar al poble d'Adons, on havíem deixat els cotxes, ens esperaven un exdiputat del Parlament de Catalunya, que tenia

casa al poble, l'alcalde i el mossèn del Pont de Suert, tots ells per fer-nos els honors i lloances —amb refrigeri inclòs—, agraïts perquè un grup de socis d'un grup excursionista hagués triat les seves muntanyes per seguir conservant la tradició del pessebre. I, com aquestes, moltes historietes més que, a poc a poc, hem anat guardant dins dels nostres records.

Ahir, 6 de juliol, vam anar fins a les Valls d'Aguilar, amb el Joan Gómez i el Joan Urpinell, que aquest últims anys participa també amb l'equip organitzador, a preparar la sortida d'aquest 2017. Farà mig segle del primer pessebre col·locat —al cim del Pedraforca—, i tot ha canviat força des d'aquell 1967: des dels materials utilitzats fins a les comunicacions, passant per la meteorologia, i fins i tot nosaltres mateixos, que érem jovenets i ara molts són avis, però continuem amb la mateixa il·lusió i les mateixes ganes de seguir mantenint la tradició de l'esperit de fa cinquanta anys.

2015, pessebre al tossal de les Torretes amb Joan Gómez, Joan Urpinell i Jordi de la Riva.

ENTREVISTA A JOAN GÓMEZ, PAL DE PALLER DEL PESSEBRE

Agustí Revilla Briongos

El pessebre de la SEAS és una activitat que es duu a terme des de l'any 1967. En Joan Gómez s'hi incorporà l'any 1984 i des d'aleshores, a més de formar part del grup que organitza la sortida, cada hivern, és l'artista que dissenya i fabrica l'estructura del pessebre, diferent cada any.

— *Com vas començar a participar en aquesta activitat?*

— Vaig arribar a la SEAS i me'n vaig fer soci l'any 1976. Abans havia format part dels escoltes i de la UEC de Sants. L'any 1984 vaig incorporar-me a la secció infantil de la SEAS; els monitors que la for-

màvem érem el Jordi Gironès, Jordi de la Riva, Joan Castaño, Montse Sèculi, Montse Obiols, Fina Villanueva, Núria Mitjans i jo. El primer pessebre el vam posar al castell de l'Eramprunyà, el mateix 1984. Amb la secció infantil vam plantar tres pessebres més: a les Agudes (1989), Penya del Moro (1990) i Matagalls (1992). La secció infantil es va dissoldre, però el Jordi de la Riva i jo hem continuat organitzant aquesta activitat. I, gràcies a la col·laboració de l'Isaïes Bravo, els pessebres queden sempre ben ancorats a terra.

— *Quins materials fas servir en la fabricació del pessebre?*

— El primer pessebre era una simple bústia de llauna. Posteriorment, el meu cunyat, Carles Pujol, que treballava en una fàbrica d'estrís de cuina, i jo vam fabricar una estructura (carcassa, figures i pal d'ancoratge) totalment dissenyada amb acer inoxidable. Aquest pessebre el vam col·locar des de l'any 1992 (Matagalls)

1984, primer pessebre de Joan Gómez al castell d'Eramprunyà amb la secció infantil.

2002, pessebre col·locat al pic Blancor.

fins al 1997 (Canigó). Els pessebres metàl·lics implicaven dues excursions, una per a posar-lo i una altra per a retirar-lo. A partir de l'any 1998 (Puigmal), tant la caseta com les figures ja eren de fullola, un material biodegradable, i el pal d'ancoratge, de fusta. Des d'aleshores, cada edició és una estructura nova i diferent.

— *En què t'inspires a l'hora de dissenyar el pessebre?*

— Tot i que l'estructura i les figures són les mateixes, intento cercar l'originalitat. L'any 2002 (Pic Blancor) em vaig inspirar en els refugis dels Alps austríacs, on una colla d'amics havíem estiuat l'agost anterior. El de la Tosa d'Alp (2005) té forma octogonal i s'assembla al refugi del puig de l'Àguila que s'alça en aquest cim. En el de la Torreta del Montsià (2007), el sostre de la caseta està cobert de bruc, buscant la similitud amb les barraques del Delta de l'Ebre. El pessebre del pic de Màniga (2011) està cobert amb guix de color blanc, cercant l'aparença d'un iglú.

— *Segur que tens un munt d'anècdotes per a explicar*

— I tant! Heus-ne aquí algunes. Primera. Havent posat el pessebre a la Tossa Plana de Lles (1994), un company tragué un telèfon de la motxilla i trucà a la seva dona per felicitar-la en el dia del seu aniversari. Era el primer mòbil que vèiem a la muntanya. Els companys vàrem restar bocabadats i vam dissertar sobre els futurs avantatges de les noves tecnologies. Segona. La pista de pujada al refugi del Canigó (1997) era totalment glaçada; les cadenes de les rodes dels vehicles tot terreny no es clavaven al gel i es trencaven. Tercera. Baixant del Casamanya (Andorra, 2000), una boira espessa ens va envoltar i ens va desorientar. Vam topar amb un grup de tres homes i una dona, més grans que nosaltres, que havien perdut el camí i estaven amarats de por. Tots vam aconseguir arribar plegats a port. Encara ens estan agraint que els haguéssim salvat la vida. Quarta. Tots els assistents recordem el fred que vam patir una nit eterna al refugi Prat d'Aguiló (2002). Cinquena. A la Pala del Teller (serra de Sant Gervàs, 2004)

2007, pessebre col·locat al pic de la Torreta de Montsià

2006, pessebre col·locat a la Muntanya d'Uishera.

2009, pessebre al Port del Comte.

2011, pessebre al pic de Màniga.

2012, pessebre col·locat al puig Neulós.

els veïns del poble d'Adons, presidits per l'alcalde i el mossèn del Pont de Suert, ens van donar la benvinguda a l'ajuntament i ens van obsequiar amb un generós berenar en agraïment per haver-nos recordat de les seves muntanyes i haver-hi plantat un pessebre.

— *Crec que no tots els pessebres s'han pogut posar dalt del cim desitjat*

— És cert. N'enumeraré alguns. Puigmal (1998): a causa del mal temps, només tres companys vam assolir el cim i plantar-hi el pessebre. I ho vam aconseguir després d'haver-nos arrossegat per terra els darrers trams. Montgrony (2008):

la nevada omplia el camí i cobria el llom de les vaques. La boira era tan negra que semblava la nit. Vam haver de posar el pessebre al mig d'un prat. Serra de Vaquerissa (Ripollès, 2013): les persistents ratxes de vent a la pujada van fer caure a terra dues companyes. El vam haver de col·locar al vessant de la muntanya, abans del cim. Horta de Sant Joan (2014): aquell dia va caure al massís del Port la major quantitat d'aigua per metre quadrat de tot Catalunya. Vam haver de posar el pessebre dins una cova. És l'únic que encara no s'ha desintegrat i es manté dempeus. Un conegut ens n'envia una fotografia cada any.

13 L'ENTREVISTA

— *Aquesta activitat té un atractiu especial*

— Pot semblar contradictori que una colla de companys amb tendències esqueranes, laiques i republicanes continuem essent fidels a aquesta tradició del pessebre. Hi ha diversos factors pels quals ens congreguem al voltant d'aquesta activitat. A més del motiu principal, l'excursionista, posar el pessebre dalt d'un cim, aquesta sortida aplega un grup de persones que convivim durant dos dies. A l'hivern, els capvespres són llargs dins el refugi i ens permeten xerrar entre nosaltres, compartir taula, explicar vivències, jugar a cartes i tafanejar revistes del cor. Sopem, mengem els torrons i les neules, brindem amb cava i cantem les nades; mantenim les nostres tradicions. I descobrim el territori visitant pobles, museus, castells i ermites; estimem el nostre patrimoni arquitectònic, artístic i cultural.

— *Com veus la continuïtat d'aquesta activitat?*

2016, pessebre col·locat al turó Punçó

— Amb futur. Comprend que, al llarg de tants anys, en certs moments, algun company hagi tingut motius per a defallir. Ara bé, els organitzadors seguim amb empena i el nombrós grup de participants ens estimula a continuar. Estem en forma. És possible que d'ara endavant haguem de triar cims amb menys grau de dificultat, per afavorir l'assistència de tots els socis interessats.

2016, Joan Gómez al turó Punçó

CREUS, PESSEBRES I ALTRES SÍMBOLS A LA MUNTANYA

Ramon Prat Bofill

La connexió entre la muntanya i el sentiment religiós és probablement tan antiga com la mateixa humanitat. Les creus, les ofrenes, les imatges i els pessebres situats als cims són manifestacions que s'inscriuen en la remota tradició que vincula amb força la natura i la terra amb l'espiritualitat dels homes i dones.

La faceta mística i a la fi religiosa de la muntanya ve de lluny, però va revifar amb intensitat al llarg del segle passat amb l'expansió de l'excursionisme i l'alpinisme i ha donat lloc darrerament a articles, debats i especulacions d'orientació diferent, els uns sobre el sentit transcendent de l'espai natural i la seva conversió en un subjecte de significació espiritual, en un lloc idoni d'inspiració i d'expressió de sentiments religiosos identificats

o no amb determinades confessions; els altres, sobre la presència i instal·lació a les muntanyes de les manifestacions materials d'aquesta espiritualitat.

La tradició i els textos antics són una font de referències en aquest sentit: Al mont Sinaí, Moisès va rebre de Déu les Taules de la llei; Jesucrist es va transfigurar dalt d'una muntanya (Mc, 9,2), va pregar a la muntanya de les Oliveres (Lc 22, 39) i va pujar al cim d'una muntanya per fer-hi el Sermó (Mt 5,1); el mont Ararat és símbol espiritual del poble armeni; l'Uluru ho és pels aborígens d'Austràlia; Delfos i Acròpolis són unes de les més importants muntanyes sagrades de Grècia.

Creus i símbols a les muntanyes

La instal·lació de símbols a les muntanyes és una pràctica que respon a aquests sentiments religiosos. També és la manifestació d'expressions patriòtiques, de commemoracions o de record de persones. Hi ha creus a alguns dels cims propers més assenyalats, com ara el Canigó, la pica d'Estats, l'Aneto, el Bastiments, el Matagalls o el Puigsacalm,

Pica del Canigó.

per esmentar-ne només alguns. També hi ha banderes, imatges, plaques, construccions amb pedres, fites i altres monuments commemoratius en molts d'altres cims d'aquí i d'arreu. La portada de pessebres a la muntanya ha esdevingut també una pràctica habitual des de fa ja molts anys, lligada generalment a les celebracions tradicionals que duen a terme grups i entitats excursionistes, com és el cas de la nostra Secció Excursionista de l'Ateneu Santjustenc.

En la geografia europea de tradició catòlica, la instal·lació de creus als cims va començar amb les primeres ascensions a les muntanyes. Però aquesta pràctica no va prendre empenta fins a l'arrencada de l'excursionisme i l'alpinisme, que va tenir lloc a partir de la segona meitat del segle XIX. Fins aleshores, els cims eren sovint només referents geogràfics o punts d'orientació dels guies i dels pastors. No s'anava a la muntanya ni es feien sortides, com actualment, com a pràctica esportiva, pel simple fet d'aconseguir un pic per la seva significació, bellesa natural, situació o per la simple superació de les dificultats d'accés. Aquesta manera d'entendre la muntanya és moderna. Per a la gent d'avui, la muntanya genera satisfaccions i sensacions que s'expliquen en el context de les formes de vida, de la cultura i del pensament actual.

Fem una mica d'història. Hi ha constància de creus en límits fronterers, colls de muntanya o en límits comunals des de l'edat mitjana en diferents punts de l'Europa de tradició catòlica. En aquests llocs, s'usaven sovint creus i no pas fites per la forta identificació religiosa de la seva població. Se sap que a la primera meitat del segle XVII, els habitants d'algunes regi-

Pala Alta del Mont-Roig, Noguera.

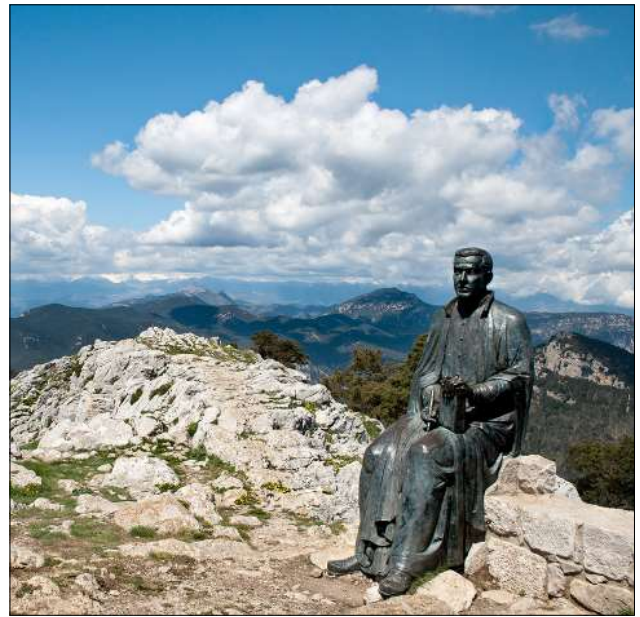
ons europees van posar també crucifixos de fusta en cims de muntanyes per guardar-se dels estralls de les plagues i fins i tot per prevenir els danys de les tempestes. Ara bé, quan es van començar a posar creus com a prova d'una ascensió o per qualsevol altra de les finalitats actuals? Qui sap si la primera creu posada com a testimoni d'una ascensió va ser la que el 1492 Antoine de Ville, servent del rei Carles VIII de França, va deixar al capdamunt del Mont Aiguille (Isère)? Sigui el que sigui, no és fins al pas del segle XVIII al XIX que té lloc la instal·lació de diferents creus amb motiu dels primers èxits de l'alpinisme. És el cas de les posades per Sigismund von Hohenwart per deixar testimoni de la primera ascensió al sostre austríac del Kleinglockner (3.770 m) el 27 d'agost de 1799 i del Grossglockner (3.798 m) el 28 de juliol de 1800. O de les posades el 1819 al Vincent Piràmide (4.215 m), el 1820 al Zumsteinspitze (4.563 m) i en anys successius al massís

del Mont Rosa i al pic Altels (3.629 m), tots als Alps. Qui sap si la crida del papa Lleó XIII feta en el traspàs del segle XIX al XX va contribuir també a la propagació de les creus a les muntanyes.

I ens preguntem: quina és la creu més antiga d'un cim català? No està documentat, però del que no hi ha dubte és de l'antiguitat i de l'alt valor simbòlic de les creus de la pica del Canigó i del Matagalls. L'actual creu del Canigó, que és de forja, va ser erigida per un agrupament escolta perpinyanès durant la segona guerra mundial, però n'hi va haver una d'anterior, a la qual es refereix Jacint Verdaguer en una nota al cant XII de Canigó (1886) on diu que «Hi ha a Prada una fotografia del cim del Canigó amb la creu que no fa pas gaires anys lo dominava». Semblantment ocorre amb la creu del Matagalls: l'actual és del 1931, però està documentada l'existència d'una creu en aquest cim des d'abans de 1614.

Tradició pessebrística a la muntanya

És un costum ben arrelat a Catalunya i arreu d'Espanya que en acostar-se les festes de Nadal molts centres culturals i entitats excursionistes portin un pessebre a la muntanya. Aquest fet, convertit ja en tradició nadalenca, comporta habitualment tota una activitat prèvia de les entitats organitzadores: la recerca del cim o de l'indret on s'instal·larà, la preparació de l'excursió, l'elaboració del programa de la sortida i la construcció del pessebre, esdevinguda una activitat artística que ha fet aparèixer grans artesans, artistes que dediquen temps i enginy a pensar, dissenyar i construir sovint autèntiques meravelles de la maquetació. La tradició pessebrística a la muntanya ha passat a formar part del costumari i de les celebracions populars i cadascú li dona un

Monument a Jacint Verdaguer. El Mont, Alt Empordà.

sentit concret, no pas necessàriament religiós, encara que aquest en sigui l'origen.

Les entitats i centres excursionistes, cada vegada més sensibles al deteriorament del medi natural, van adaptant progressivament la construcció dels pessebres a les maneres de fer més respectuoses amb la natura, i de la mateixa manera que s'actua amb cura i respecte amb la natura durant les excursions, es procura que els pessebres siguin efímers en el temps i peribles en els materials. Les entitats pugen el pessebre al cim, i unes setmanes després un grup hi retorna per retirar-lo abans no es faci malbé i el vent no n'escampi residus. En altres casos, el pessebre és construït amb materials caducs, que desapareixen del tot pels efectes del temps.

Debats sobre els símbols a la muntanya

D'uns anys cap aquí, la presència de símbols al cim de les muntanyes no és una

qüestió pacífica. L'evolució de la societat europea cap a actituds de defensa de la natura, de respecte a la diversitat, de laïcisme en el que és públic, ha donat lloc a l'aparició de moviments a favor i en contra d'aquesta pràctica. Malauradament, la polèmica no ha quedat exempta de solucions extremes com la destrucció d'alguns d'aquests símbols.

Només unes dades esparses sobre això. Un article de *The Guardian* de l'1 de setembre de 2016 informava de la destrucció de diverses creus muntanyenques a Baviera i de les discussions obertes entorn de la presència d'aquest símbol cristià als cims. La revista d'actualitat francesa *L'OBS Le Plus* va publicar el 7 de setembre de 2011 un article titulat *Croix, vierges: en montagne, faut-il détruire les repères religieux?* en el qual esmentava el cas el cas d'un guia de muntanya suís, que portat davant la justícia per uns danys en creus al cantó de Fribourg va justificar la seva acció argumentant que la muntanya és un espai de llibertat i no d'imposició del poder de l'església mitjançant la presència dels seus símbols. El web <https://team.fr.raidlight.com/blogs-article/les-croix-des-sommets-alpins.8066/>, en un article de Jérôme C. titulat *Les croixes des sommets alpins*, posa de manifest que la tradició de les creus als cims ha començat a ser qüestionada en els darrers anys i es refereix a alguns fets originats arran de la polèmica generada: des de les accions vandàliques contra creus a França -entre altres la del Grand-Son, prop de l'abadia de la Chartreuse-, fins a l'aparició, com a contraposició, d'entitats protectores d'aquestes creus o altres monuments i símbols. L'article conclou que les creus, a banda del valor religiós, són part del patrimoni muntanyenc, són

el testimoni d'una obra i paisatge format pels nostres avantpassats, són símbols de referència per als excursionistes i alhora són el resultat d'una tradició que cal respectar i protegir. Així mateix, el blog <https://onehundredmountains.blogspot.com.es/2016/09/>, en una sèrie de cinc articles del setembre de 2016 tracta sobre els orígens de les creus a la muntanya i de diferents actes de destrucció, i comenta l'aparició d'entitats dedicades a reconstruir-les. Parlant de les utilitats de les creus, acoloreix el debat amb una anècdota extreta d'un article aparegut a la revista *Die Alpen* del Club Alpí Suís: és el cas d'un escalador i del seu guia que en arribar al cim del Weisshorn (4.505 m) van lligar la corda en un braç de la creu per prevenir el risc de caiguda: «Jesús els assegurava mentre reposaven» diu l'articulista. Recordem també el cas del Carrauntoohil, a Irlanda, exposat en un article del passat Butlletí de la SEAS. La destrucció i reconstrucció posterior de la creu va originar alhora tot un debat entre entitats ecologistes i excursionistes

Pedró de Tubau, Berguedà

Cabrera, Collsacabra, Osona-Garrotxa.

d'aquell país. També Espanya i Catalunya han tingut episodis d'aquesta mena: creus, plaques i pessebres malmesos, i com a reacció, també accions com la campanya Objetivo 1300, amb l'objectiu de col·locar aquest nombre de creus a les muntanyes espanyoles. D'això ens en parla i hi reflexiona Rafel Folch a l'article *Alta montaña, símbolos religiosos y espiritualidad en los Pirineos*, publicat a El Inconformista Digital del 22 de desembre de 2015 (<http://www.elinconformista-digital.com/2015/12/22/alta-montana-simbolos-religiosos-y-espiritualidad-en-los-pirineos-por-rafael-folch/>).

Consideració final

En la polèmica oberta entorn dels símbols a les muntanyes, les posicions són de signe divers, plurals, com ho és el pensament de la societat actual. Trobarem actituds extremes i cautes, judicis, voluntats i solucions de tota mena de colors i matisos. La realitat és que

a les muntanyes hi ha instal·lades creus, imatges, pessebres, banderes, monòlits i plaques commemoratives o en memòria de víctimes de caigudes o accidents; alguns dels objectes són antics, d'altres més moderns i alguns d'instal·lació regular com ho són els pessebres. Els motius són molts diversos: religiosos, culturals, patriòtics, històrics o personals. Molt pocs d'aquests objectes són efímers,

i molts menys encara es retiren al cap d'un temps, llevat d'alguns pessebres. Alguns són objecte de destrossa, d'altres el temps i la meteorologia els fan malbé. Davant d'això, excursionistes, ecologistes i entitats opinen. Els que hi estan a favor al·leguen que la instal·lació de símbols forma part de la tradició excursionista i de la pròpia herència cultural, que les creus, monuments i símbols són part de la imatge de les muntanyes i que per això s'ha de respectar. Per la banda contrària, els que per respecte a la diversitat consideren inapropiats els símbols religiosos a la natura i als llocs públics, o els que invoquen la puresa de la natura i el paisatge net d'objectes. I una tercera posició, que inclouria opinions més eclèctiques, des de les respectuoses amb les creus i símbols que ja han passat a formar part del paisatge, però oposada a la instal·lació de nous objectes, fins a les tolerants amb els símbols i objectes d'instal·lació temporal. Sigui com sigui, el marc del debat és ampli i la polèmica està servida.

ARTICLES SOBRE EL PESSEBRE DE LA SEAS PUBLICATS AL BUTLLETÍ

Any	Núm.	Títol
1968	18	Pessebre al Pedraforca per R. Celma, J. Farràs, J. Fernández i M. Ripoll
1998	215	El Pessebre de la SEAS (Canigó) per Jordi Gironès
2004	251	El Pessebre al cap del Boumort per Isidor Cònsul
2007	270	Pessebre 2006 a la Muntanha d'Uishera per Agustí Revilla
2010	287	El Pessebre de la SEAS al Pedró dels Quatre Batlles per Conxita Cañas
2011	292	La SEAS posa el Pessebre a la Roca Corbatera per Maria Cònsul
2015	316	Pessebre de la SEAS de 2015 a Horta de Sant Joan per Jordi de la Riva
2016	323	Per aquest i per molts pessebres més (Montsec) per Jordi Gironès

COL·LABORACIONS

Ajuntament de
Sant Just Desvern

FLORETO
Creu 66. Tel 933723103

CISTELLERIA BALLART
Bonavista 82. Tel 933711364

IMMACULADA AMAT
FRANCESC HOMEDES

Escena del Naixement segle XIX. Col. J. Amades

ÍNDEX

- Portada** — Pessebres de la SEAS 1967-2017, disseny de Toni Royo
02 — Els pessebres de 1967 a 2016
03 — 50 anys de pessebres, per Romi Porredon
04 — El primer pessebre de la SEAS 8, 9 i 10 de desembre de 1967, per Jordi Farràs
06 — Mantenint la tradició, per Jordi de la Riva
10 — Entrevista a Joan Gómez, pal de paller del pessebre, per Agustí Revilla
14 — Creus, pessebres i altres símbols a la muntanya, per Ramon Prat
19 — Articles sobre el pessebre de la SEAS publicats al Butlletí

Taula de redacció — Leonci Canals, Ferran de la Fuente, Maria Garcia,
Jordi Gironès, Ramon Prat i Agustí Revilla.

Autoedició — Jordi Gironès i Leonci Canals

Tramesa — Elisabeth Bart

Disseny — Toni Royo

Correcció de textos — Servei Local de Català de Sant Just Desvern

Impressió — NB Comunicacions

